

Enskild motion

Motion till riksdagen: 2014/15:1599

av Patrick Reslow (M)

Fastställande av faderskap

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över regelverket för fastställande av faderskap för sambor i syfte att modernisera den gällande lagstiftningen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över regelverket för utbetalning av föräldrapenning.

Motivering

Att bli förälder är en stor händelse i livet, förenad med lycka och glädje, men också omställning och anpassning av vardagen. Tiden före förlossningen är också förenad med nervositet för barnets välbefinnande och planering inför det stundande föräldraskapet och det ansvar som följer med det.

Sveriges riksdag har på senare år på en rad områden inom familjerätten genomfört reformer som syftar till att underlätta för människors vardag och till att upprätthålla en neutral inställning till de livsval enskilda individer gör. Såväl adoptionsrätten och äktenskapsrätten som namnrätten har genomgått förändringar för att ligga i fas med tidens utveckling. Men också sambolagstiftningen från slutet av 1980-talet och framåt har kännetecknat denna progressiva inställning.

Trots alla dessa reformer på familjerättens område lever vi fortfarande kvar i gamla moraliserande föreställningar om familjebildning när det kommer till föräldraskapet. Enligt Eurostats statistik har andelen barn som är födda utom äktenskapet inom EU-länderna fördubblats sedan 1990-talets början. I fem länder är dessa barn i majoritet.

Sverige är ett av dessa länder, där 54,3 procent av alla barn föds utom äktenskapet (Eurostat 2013). De flesta av dessa föds i samboförhållanden. Trots detta har vi inte tagit steget fullt ut och skapat ett neutralt förhållningssätt till hur familjer väljer att leva. Detta är allra tydligast i frågor rörande föräldraskap.

Dagens lagstiftning gör strikt skillnad på huruvida ett barn föds inom eller utom äktenskapet. I det fall modern är gift vid barnets födelse är mannen i äktenskapet att anse som fader till barnet. Denna så kallade presumtionsregel slås fast i 1 kap. 1 § föräldrabalken. Några som helst åtgärder för att fastställa faderskapet behövs alltså inte. Presumtionsregeln är också extensiv i den bemärkelsen att det inte spelar någon roll när i tiden före födseln äktenskapet är ingånget.

Medan ett barn som är fött inom äktenskapet får faderskapet fastställt per automatik, är det socialnämndens skyldighet att utreda och fastställa faderskapet för barn till ogifta mödrar. Sedan några år tillbaka görs en förenklad utredning om parterna är sambor. I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:2) om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap sägs bl.a. att utredaren bör kalla parterna till samtal, informera om den beräknade konceptionstiden samt bereda mannen tillfälle att bekräfta faderskapet – detta under förutsättning att det inte framkommer något som gör att utredaren ifrågasätter faderskapet. Först när alla papper är påskrivna och vidimerade anses mannen juridiskt vara fader till barnet.

Idag tillämpas regelverket mycket olika vid olika socialförvaltningar. I vissa kommuner kallas föräldrarna regelrätt till socialkontoret för att skriva under pappren på plats, medan det i andra kommuner förekommer att pappren skickas hem till föräldrarna efter barnets födelse för underskrift. Det senare tillhör dock undantagen.

Det mest anmärkningsvärda med denna reglering är att barnet juridiskt inte har någon pappa förrän pappersexercisen är avklarad. Det här kan leda till många komplikationer, framför allt om förlossningen inte förlöper som den skall. En sådan komplicerad situation uppmärksammades i media under hösten/vintern 2010. I Svenska Dagbladet kunde vi då läsa om det nyblivna sammanboende föräldraparet, där modern en månad efter barnets födelse – och innan besöket hos socialnämnden för underskrivande av papper om fastställande av faderskap och gemensam vårdnad genomförts – drabbades av en stroke och således inte kunde medverka vid pappersexercisen. På grund av att faderskapet inte hunnit fastställas blev istället barnet jourhemsplacerat hos sin ännu icke fastställda fader. För att detta skulle kunna göras var mannen tvungen att visa utdrag ur brottsregistret. Som om inte denna kränkning var nog nekades mannen dessutom

föräldräpning, med hänvisning till att faderskapet inte fastställts. Istället tvingades han leva på sjukpenning.

För att föräldräpning skall kunna utbetalas måste faderskapet fastställas och i den nu nämnda situationen innebär detta rent processrättsligt att fadern måste bli stämd av sitt barn för att kunna fastställa släktskapet med hjälp av DNA-test. Först när en sådan domstolsprocess är klar kan föräldräpning utbetalas. Är detta uttryck för en modern lagstiftning? Jag anser inte det.

I debatten har det som argument för bibehållandet av nuvarande regelverk bland annat framförts att ”den nuvarande ordningen ger betryggande garantier för att det verkligen är den biologiske fadern och inte någon annan som fastställs som far till ett barn”. (Se t.ex. 2011/12 CU 16.) Anta då att vi har ett par som levt tillsammans i 10 år och som får barn. Eftersom de inte är gifta skall nu faderskapet fastställas i enlighet med den procedur som ovan beskrivits. Hade paret emellertid valt att ingå äktenskap – även om detta skedde minuterna före födseln – vore detta onödigt. Då hade i enlighet med faderskapspresumtionen mannen automatiskt blivit fader. Det är ett synnerligen ålderdomligt och märkligt synsätt på ogifta mödrar. Vad är det som gör att just ingåendet av äktenskap ger ”betryggande garantier” för vem som är barnets biologiske far?

Det tål också att funderas över vilka signaler samhället skickar ut när par, som lever tillsammans och får barn, inför socialnämnden skall bedyra att barnet är deras gemensamma? Vilken syn har samhället på kvinnan respektive mannen?

För snart 100 år sedan skrev dåvarande Kungliga Statistiska centralbyrån i en statistikrapport om barn födda utom äktenskapet att dessa ”ur social synpunkt äro att betrakta såsom en synnerligen ogynnsam företeelse, därom råder knappast mer än en mening”. Detta synsätt präglade långt in på 1950-talet hur samhället såg på födslar utom äktenskapet. När vi nu sedan länge klargjort att barn utom äktenskapet inte – som i gamla tider – skall uppfattas som oäkta och behandlas sämre, varför har vi då regelverk som riskerar sätta barn och föräldrar i svåra situationer? När vi i alla andra sammanhang påtalar vikten av att föräldrar tar gemensamt ansvar – varför har vi då regelverk som gör skillnad på föräldrar och föräldrar?

Det finns fler dubier med gällande lagstiftning. Vad händer i det fall mannen i samboförhållandet avlider innan faderskapet hunnit fastställas? Barnet blir då inte bara

utan juridiskt erkänd fader, utan även berövad på sin arvsrätt. Är detta ett regelverk som utgår från barnets bästa?

I grund och botten är dagens lagstiftning en historisk kvarleva från tiden då kyrkan styrde över familjerätten och då banden mellan familjerätt och jordegendom var starka. Men historien förändras och vi med den. Den civilrättsliga lagstiftningen måste prägla samhället så som det ser ut i dag och inte bygga på förlegade uppfattningar. Den skall stödja och hjälpa människor i deras vardag, inte motarbeta och stjälpa. Den skall underlätta för människor, inte försvåra vardagen. Den skall blicka framåt, inte bakåt.

Nuvarande lagstiftning när det gäller fastställande av faderskap uppfyller inte något av dessa krav. Genom att vara fast förankrad i gamla, föråldrade och moraliserande uppfattningar om synen på samlevnadsform är det inte en lagstiftning för samtiden. Det är dags att vi reser oss ur medeltidens katakomber och får till stånd en lagstiftning på området som kännetecknar vår tid och de omständigheter och livsval som präglar dagens samhälle. En sådan väg skulle kunna vara att utöka faderskapspresumtionen till att omfatta även sambor, eller att föräldrarna – gifta eller sammanboende – undertecknar pappren i samband med första kontakten med mödravårdscentralen. Det viktiga är att frågan ses över så att vi kan få en modern lagstiftning vad gäller fastställande av faderskap.

Patrick Reslow (M)